

ARKEOLOGISK FÖRUNDRERSÖKNING

"Galgelyckan", en avrättningsplats i

Växjö stad

RAÄ 348

Växjö sn

Växjö

Lena Wilander

Smålands museum
Rapport 2002:15

ARKEOLOGISK FÖRUNDESRÖKNING

"Galgelyckan", en avrättningsplats i

Växjö stad

RAÄ 348

Växjö sn

Växjö kommun

Kronobergs län

Lena Wilander

Smålands museum
Rapport 2002:15

© 2002 Smålands museum
Allmänt kartmaterial: Copyright Lantmäteriverket. Medgivande 507-98-29
Produktion och distribution:
Smålands museum, Box 102, 351 04 Växjö
Växjö 2001
ISSN 1403-2902

INNEHÅLL

INLEDNING.....	6
FORNLÄMNINGAR OCH KULTURHISTORIA.....	6
TIDIGARE KÄNDA UNDERSÖKNINGAR AV AVRÄTTNINGSPLATSER.....	7
Skåne.....	8
Södermanland.....	8
Dalarna.....	8
BESKRIVNING AV UNDERSÖKNINGSOMRÅDET.....	9
MÅLSÄTTNING.....	10
METOD.....	10
RESULTAT.....	12
ANALYSRESULTAT.....	13
Vedart.....	13
¹⁴ C-analys.....	14
Osteologi.....	14
TOLKNING OCH DISKUSSION.....	15
SAMMANFATTNING.....	17
REFERENSER.....	19
Tryckta källor	
Otryckta källor	
TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER.....	19

BILAGA ANLÄGGNINGAR

Omslagsbild: Bilden är ett träsnitt ur ett dåtida slags lexikon (en Laienspiegel) utgiven av Tengler i Mainz år 1508.

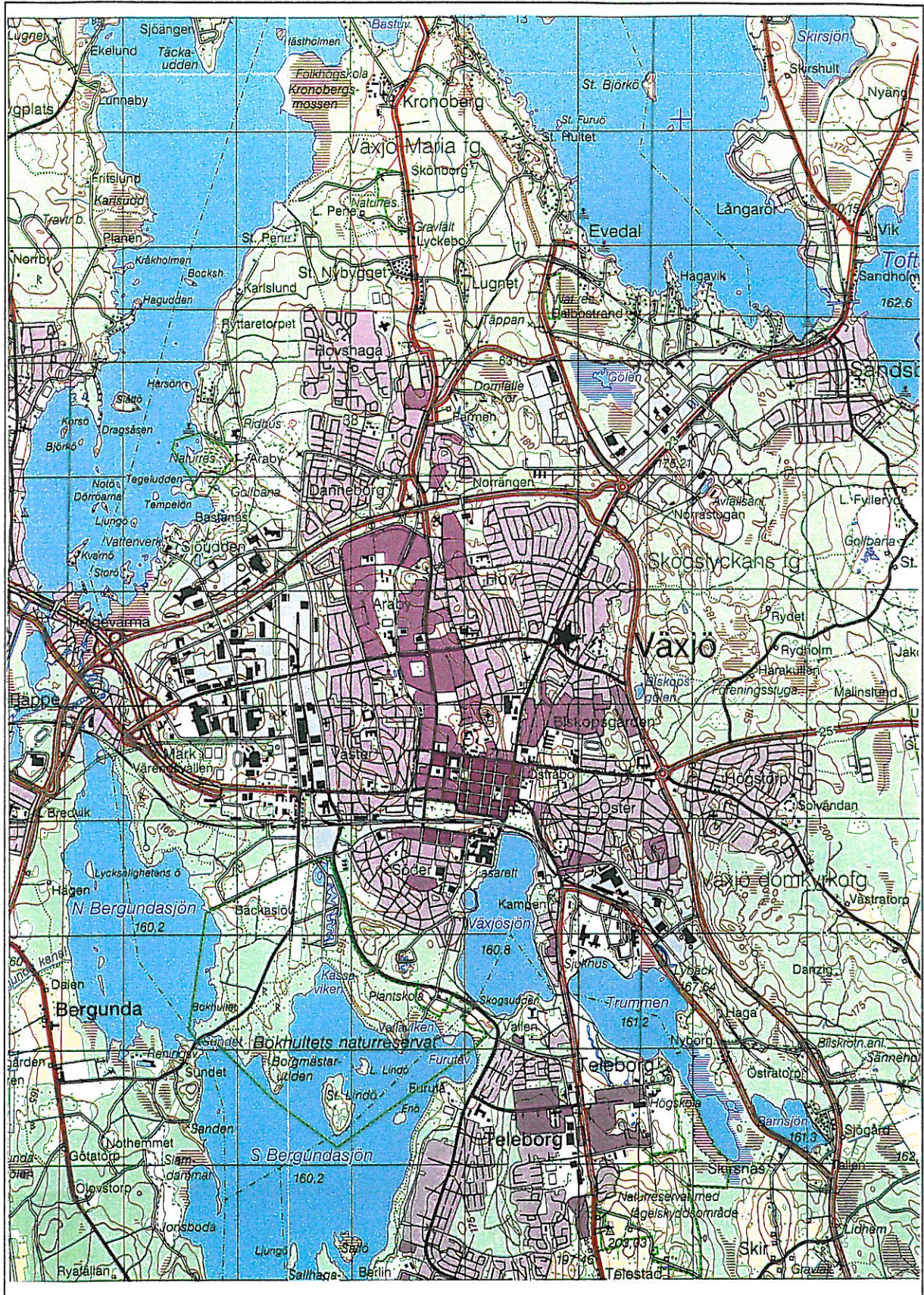

Fig 1. Växjö, platsen markerad med stjärna. Topografiska kartan, blad 5E SO Växjö. Skala 1:50 000.

Arkeologisk förundersökning av RAÄ 348, en avrättningsplats i Växjö stad, Växjö socken och kommun, Kronobergs län.

INLEDNING

Inför en planerad nybyggnation av flerbostadshus i kvarteret Lyckans höjd nr 2 i Växjös norra del, har Smålands Museum utfört en arkeologisk förundersökning. Området utgörs av en fornlämning, RAÄ 348, en av Växjös registrerade avrättningsplatser. Fältarbetet utfördes 3-11/7 år 2000, på uppdrag av Växjö kommun efter beslut från länsstyrelsen i Kronobergs län. Enligt muntlig överenskommelse med kommunen beslutades att så snart några lämningar från avrättningsplatsen påträffats skulle kommunen underrättas för att på nytt ta ställning till undersökningen (fig 1 och 2).

FORNLÄMNINGAR OCH KULTURHISTORIA

Förundersökningsområdet är beläget strax väster om det som tidigare var landsvägen norrut från Växjö mot Lenhovda och Kalmar. I det aktuella området finns inga fornlämningar registrerade. En dryg halvkilometer åt västsydväst, högre upp på "Växjöåsen", i ett villaområde strax norr om "Solberget" finns ett gravfält av sen järnålderstyp, RAÄ 141. På själva "Solberget" finns dessutom en hållristning, RAÄ 142. Ytterligare en bit norrut ligger flera enstaka stensättningar och rösen och fornlämningsstråket fortsätter åt Kronobergshalvön i norr. Åt öster, ca 1,5 km från undersökningsområdet, vidtar nästa fornlämningsområde i Fylleryd, med bl a gravar och fossil åkermark (fig 2).

Växjö socken var till 1800-talet delad mellan två häradar, Kinnevald och Konga häradar, och gränsen mellan häraderna utgjordes av "Guldsmedsbäcken" eller "Piladiket" som det också kallades. Växjös äldsta kända avrättningsplats, RAÄ 348, är belägen på det som idag kallas för "Lyckans höjd", strax öster om denna gräns. Platsen har använts som avrättningsplats under 1600-1700-talen. Någon gång under slutet av 1700-talet flyttades avrättningsplatsen en bit norrut längs med Gamla Norrvägen. Avrättningsplatsen finns markerad på ett flertal historiska kartor från 1600-talets häradskartor fram till 1800-talets markslagskartor (se under referenser). Under tidigt 1800-tal fanns fortfarande "Galgelyckans" namn kvar i åkrar och ängar i omgivningen medan platsnamnet/gårdsnamnet i vart fall vid 1800-talets mitt var "Lyckans höjd". Avrättningsplatsen finns alltså dokumenterad på kartor, och namnet nämns i skriftliga källor, men trots detta har det varit delade åsikter om var platsen egentligen skulle ha legat. L-O Larsson har hävdade att platsen legat just på "Lyckans höjd" och att det nuvarande namnet skulle komma från "Galgelyckans höjd" (se bl a L-O Larsson 1974) medan Harry Ahlkvist (H. Ahlkvist 1998) har påstått att avrättningsplatsen skulle ha legat längre åt öster, längre ner mot Gamla Norrvägen. Belägg för detta säger han sig finna på en karta från 1815 över Växjö stads fundamentsjord och stadens samfälliga Norra mark, där namnet på en åker är "Galgelyckan".

Platsen omnämns i 1600-talets domböcker i samband med att människor döms till halshuggning, hängning m m. Här möter vi även den mest kände bödeln som verkat i området, nämligen Nils Bock. Vilhelm Moberg har använt honom som förlaga till sin skarprättare i "Rid i natt". Nils Bock var allmänt känd inte bara p g a sitt yrke, utan också för sin brottsliga

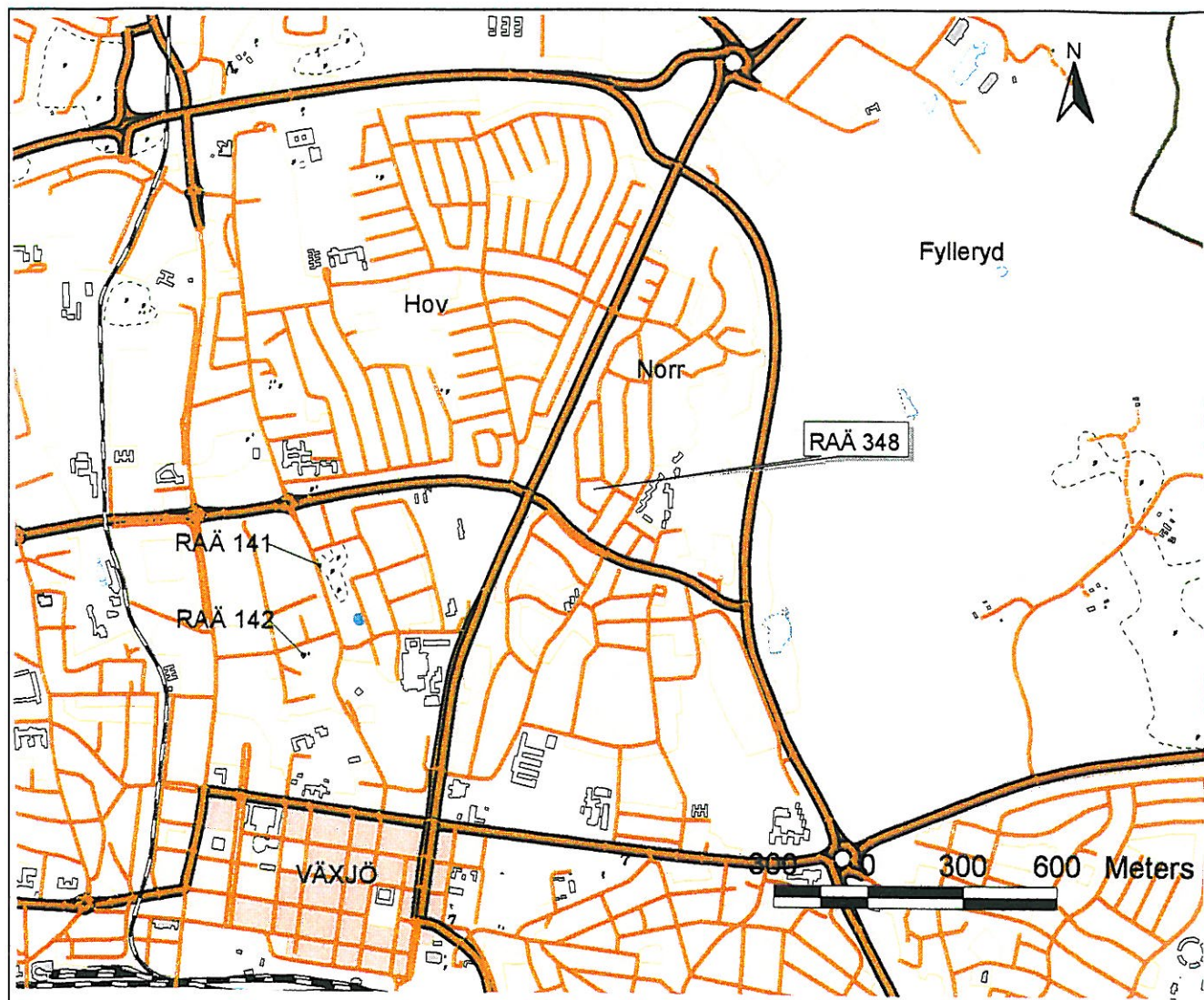

Fig 2. Fastighetskartan med fornlämningar markerade. Skala 1: 20 000.

bana både före och efter det att han hade axlat det avskydda ämbetet. Till sist ändades hans bana på stupstocken. Innan dess anklagades han, tillsammans med mycket annat för att ha grävt ner de avrättade alldeles för grunt på galgbacken, så att omkringböande djur lyckats gräva upp de döda igen (L. Larsson och L-O Larsson 1974 & 1991).

TIDIGARE KÄNDA UNDERSÖKNINGAR AV AVRÄTTNINGSPLATSER

En avrättningsplats är ett ovanligt undersökningsobjekt ur arkeologisk synvinkel. Det finns endast några få ställen i Sverige, som vi känner till, där syftet har varit att undersöka en avrättningsplats. Därför finns det hellre inga utarbetade metoder för den här typen av undersökningar.

Skåne

Från Hässleholm finns det uppgift om en avrättningsplats där den sista avrättningen utfördes 1866. Platsen ligger idag i ett villaområde och vid byggnation under 1940-50-tal hittade man gravar på minst två platser, på och nedanför galgbacken (FMR, muntligen S. Jönsson).

I Helsingborg har man vid ett flertal tillfällen och av olika anledningar gjort undersökningar i anslutning till platsen för en medeltida kyrka och kyrkogård, inte långt från Kärnan (A. Löfgren 1985 och 1993). Vid utgrävningar i kv Slottsvången har man då påträffat begravningar utanför själva kyrkogården. I samband med dräneringsarbeten kring en skolbyggnad år 1984 undersöktes nio gravar varav sex stycken visade sig innehålla halshuggna individer. Utifrån kartor och skriftliga källor kunde konstateras att gravarna påträffades strax nordost om en avrättningsplats vilken hade nyttjats från senmedeltid till 1600-tal.

Södermanland

I samband med ombyggnad av en väg i Hågelby i Botkyrka socken i Södermanland, påträffades under schaktningarbetena begravda djur- och människoskelett (K. Engdahl & P. Gustafsson 1996). Kraniet var i den ena människograven avskilt från resten av kroppen. Förutom gravarna påträffades gropar, mörkfärgningar samt två benkoncentrationer med brända människoben i ett sotlager. Lagret tolkades som en gammal markyta.

Den osteologiska analysen visade att de båda obrända människoskeletten härrörde från två vuxna kvinnor. Djurskelettet kom från en fullvuxen ko. De brända människobenen kunde inte könsbestämmas, men kom troligtvis från två olika individer mellan 18-30 år gamla. Utifrån ett ylletygsfragment på ett av skeletten tror man sig kunna datera lämningen till 1600-1700-tal. Skeletten var inte begravda på någon tidigare känd gravplats och enligt de historiska kartorna låg platsen på utmarken. Fyndplatsen ligger i sträckningen för sockenvägen mellan Tumba och Grödinge och enligt en muntlig tradition fick dödsdömda ett sista glas vin på Tumba krog innan avrättningen. Avrättningsplatsen ska då ha legat på en åssträckning mellan Botkyrka och Grödinge socknar. I rapporten konstateras att begravningarna förmodligen har ett samband med denna plats.

Dalarna

Vid ytterligare ett vägprojekt i stora Skedvi socken, mellan Hedemora och Falun i Dalarna utfördes en arkeologisk undersökning av RAÄ 51, en avrättningsplats (G. Sundelin 1989). Traditionen berättade att det funnits en avrättningsplats här, med bränning och begravning av de avrättade under 1600- och 1700-talen. Vid undersökningen hittade man två större ytor med brända ben, kol och fynd samt ett stolphål.

Man hittade sammanlagt 4,5 kg brända ben som efter bränningen krossats. Benens färgskiftningar visade att de bränts på öppet bål. Större delen av benmaterialet kunde inte artbestämmas eftersom det var krossat, men de ben som kunde bestämmas visade att minst tre människor begravts på platsen: en kvinna, en man och en 10-24-årig människa som ej kunde könsbestämmas. Djurbenen var alla slaktrester av nöt, hund, får/get, häst, svin och fågel. Fynden från den mindre av de båda ytorna, som tolkades som själva avrättningsbålet, kunde dateras till 1700-talets första hälft. De skriftliga källorna berättar att avrättningsplatsen varit använd från 1600-talet fram till 1820 och att det under denna tid råder en "tidslagsepidemi"

som kulminerar vid 1700-talets mitt. Detta skulle förklara blandningen av djur- och människoben, samt att de blivit brända och krossade, vilket har varit det gängse tillvägagångssättet vid denna typ av brott under en viss period.

BESKRIVNING AV UNDERSÖKNINGSOMRÅDET

De mest skiftande naturförhållanden och största nivåskillnaderna i länet finns i Växjö kommun. Kommunen genomkorsas av flera stråk av isälvsavlagringar av vilka Växjöåsen är en av de mest betydande. Den dominerande jordarten är morän. Förundersökningsområdet är beläget strax östnordöst om åsen, på en liten men markant moränhöjd liggande mellan Sandsbrovägen och Gamla Norrvägen i den norra delen av Växjö. Höjden ligger ca 180 meter över havet (fig 3)

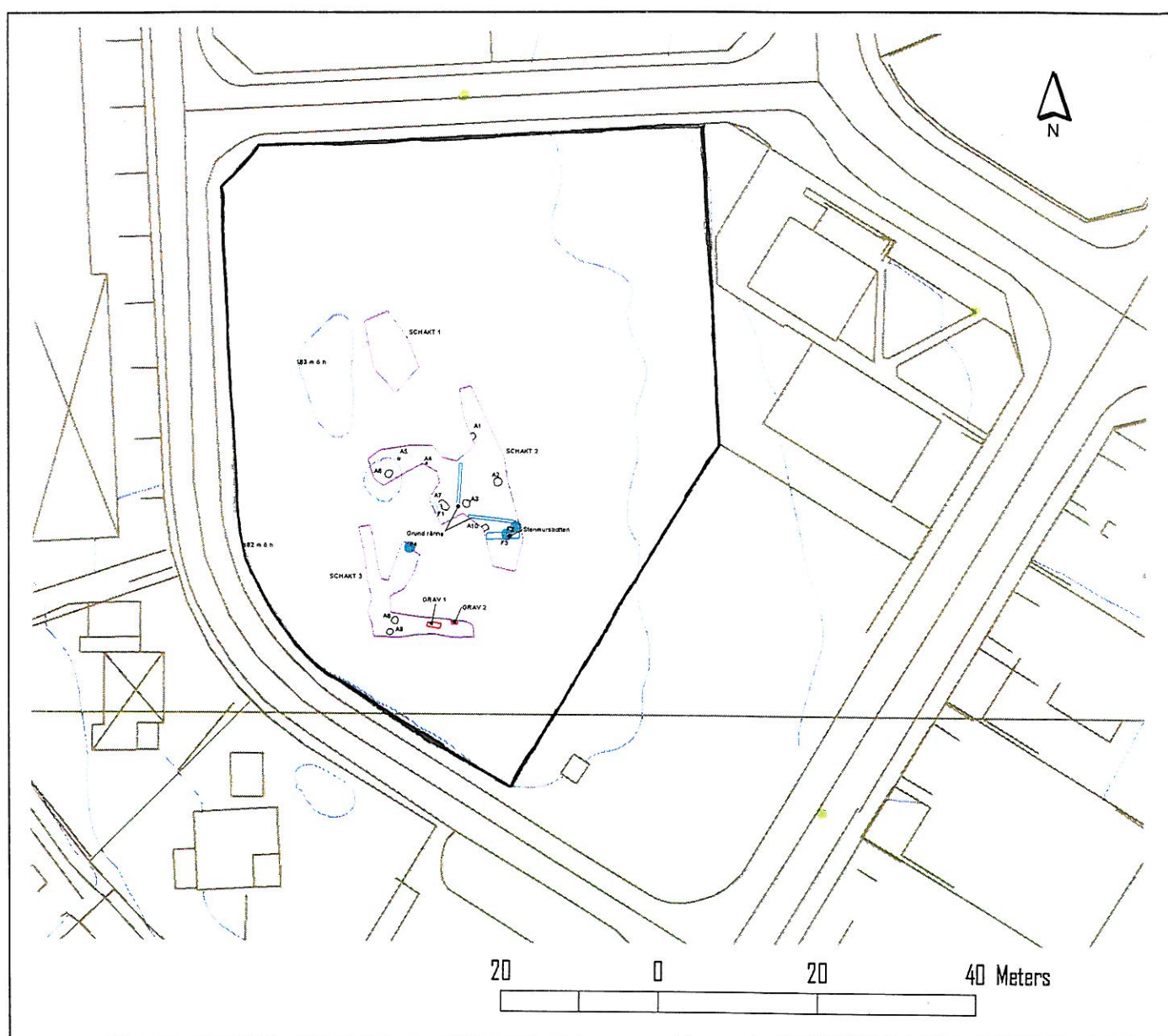

Fig 3. Kv Lyckans höjd nr 2, med förundersökningsområdet och schakten inlagda.

Det aktuella förundersökningsområdet är idag ett grönområde, i ett för övrigt tätbebyggt villaområde. Fram till tidigt 1960-tal låg en gård på platsen, vilken revs när villorna började byggas. Platsen präglas dock fortfarande av växtlighet från denna tid, med syrenbuskar och gamla, höga träd längs med den gamla tomtgränsen. Undersökningsområdet omfattade drygt 4000 m². Ytans högsta parti ligger i den sydvästra delen. Kvarterets södra till nordöstra del ingick inte i exploateringsområdet och består av en före detta åkeryta samt bebyggelse.

MÅLSÄTTNING

Syftet med den föreliggande förundersökningen var i första hand att fastställa om det inom det aktuella utbyggnadsområdet fanns någon form av lämningar från Växjö stads avrättningsplats. I andra hand syftade undersökningen till att klarlägga om det på platsen fanns andra under mark dolda lämningar i form av boplatzlämningar, då områdets topografi också utgör ett bra boplatsläge. Resultatet skulle sedan ligga till grund för beslut om fortsatta undersökningar.

De få undersökningar av andra avrättningsplatser som gjorts har dock visat att man kan förvänta sig skelettgravar på dessa platser. Avrättningsplatsen på Lyckans höjd har varit använd under en tid när antalet avrättningar var förhållandevis stort. De skriftliga källorna talar om begravningar på platsen varför skelettgravar kunde förväntas.

Det gällde alltså att ta reda på

- om det fanns bevarade gravar inom det aktuella området
- hur omfattande dessa i såfall var.
- hur välbevarat det osteologiska materialet var.

Möjligheten att komma på andra typer av anläggningar, såsom stolphål och härdar från förhistorisk tid var stor. Det kunde också förekomma andra typer av lämningar sammanhörande med avrättningsplatsen, galgstolphål eller liknande. Därför var det viktigt att få grepp om

- vilka andra typer av anläggningar som fanns i området.
- undersöka om dessa var relaterade till avrättningsplatsen eller tillhörde någon tidigare eller senare fas.
- och hur anläggningarna skulle tolkas.

METOD

Arkivstudier i form av kartstudier har gjorts. Inga andra historiska skriftliga originalkällor har kontrollerats, däremot har annan tillgänglig och relevant litteratur studerats (se nedan, referenser). När det gäller kartstudierna så har inga kartöverlägg framställts, utan kartor av olika typ och ålder har istället jämförts.

Tre sökschakt på sammanlagt ca 300 m² togs upp i området (fig 4). Vegetations- och matjordsskikt "skalades" försiktigt av med hjälp av maskin, därefter grov- och finrensades schakten för hand. Matjordsskiktets tjocklek var mellan 0,3 till 0,6 m.

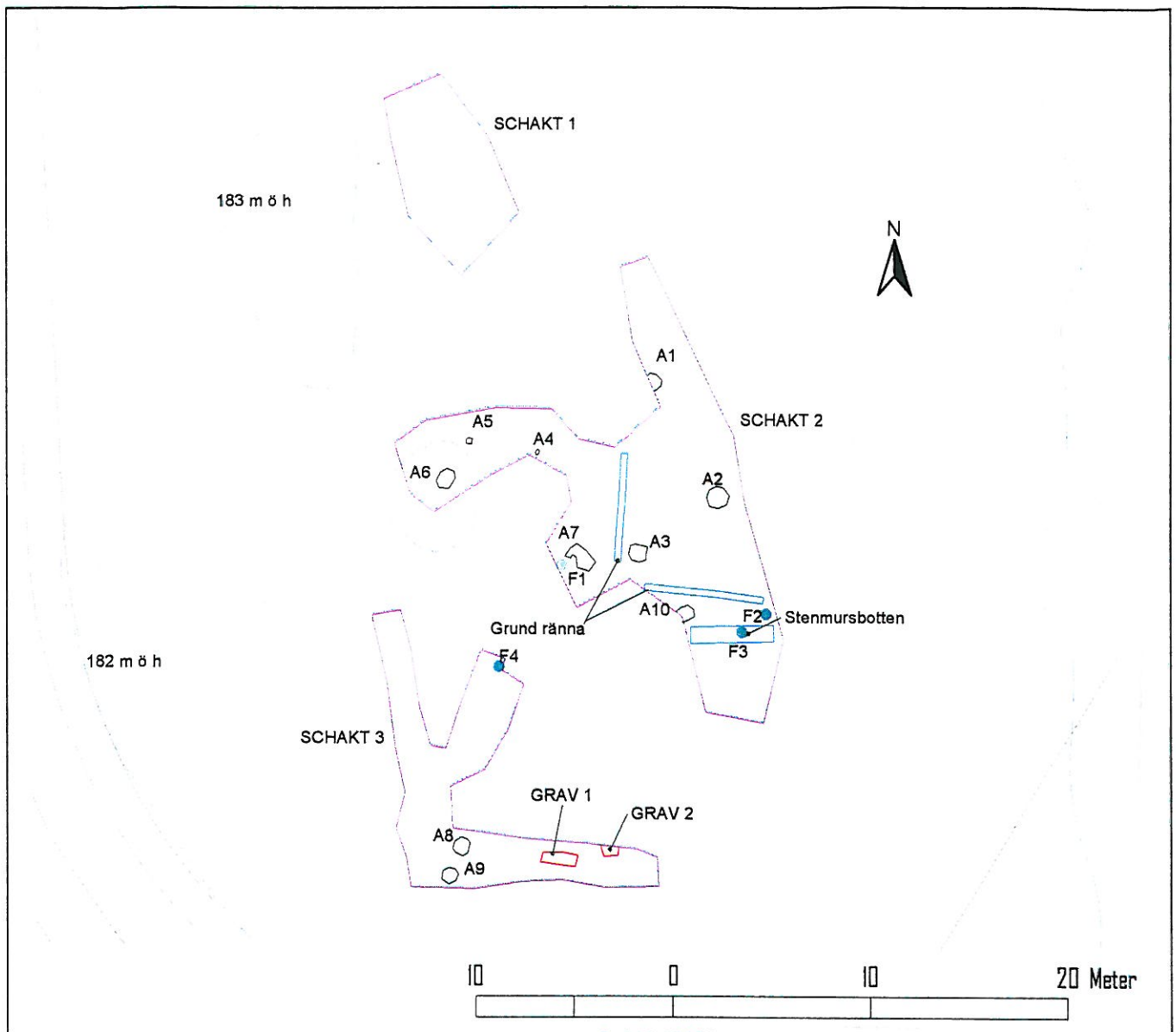

Fig 4. Visar de tre schakten med samtliga anläggningar och fynd markerade.

De påträffade anläggningarna undersöktes, dokumenterades och fynd tillvaratogs. Kostnadsberäkningen innefattade att en osteolog skulle ta del av ett ev benmaterial på plats. Tanken var inte att göra en regelmässig osteologisk bedömning, utan endast försöka bedöma benmaterialets status i fält. Under arbetets gång beslutades dock att det skelett som framkom i sin helhet skulle plockas upp och skickas för osteologisk bedömning. För att göra en tidsmässig bedömning av de övriga anläggningarna, stolphål, gropar m m, i förhållande till de mer sentida lämningarna, skickades kolprover för vedartsbestämning samt ¹⁴C datering.

Schakt och anläggningar mättes in med hjälp av totalstation. Inmätningarna utfördes i samarbete med mättekniker vid Växjö kommun.

RESULTAT

Vid förundersökningen framkom rester av två begravningar. Den ena graven undersöktes i sin helhet, medan endast en fjärdedel av den andra graven visade sig i schaktet. Dessutom framkom lämningar från en förhistorisk boplatz i form av sex anläggningar en härd, tre stolphål och två gropar. Två av anläggningarna, härden (A6) och ett stolphål (A8, se fig 5) har daterats till yngre bronsålder (ca 1100-500 f Kr), respektive äldre järnålder (ca 500 f Kr- 550 e Kr). Inga fynd med anknytning till boplatzlämningarna framkom. Däremot hittades fynd och anläggningar med historisk anknytning, 1600-tal och senare (se bilaga, anläggningar). Två av anläggningarna, A 1 och A2, var klart recenta d v s 1600-tal eller yngre

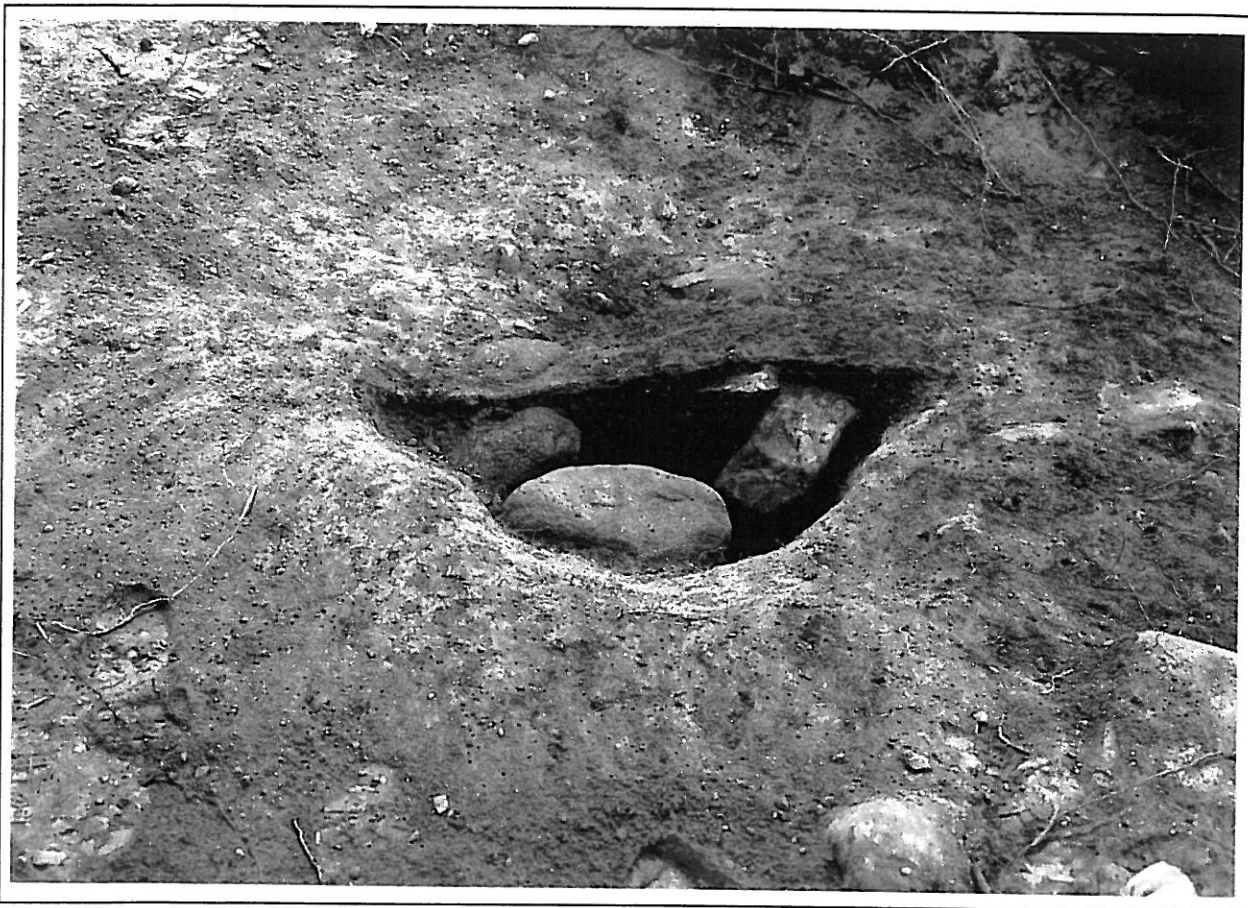

Fig 5. Bilden visar stolphålet, A8, med tydlig mörkfärgning och stenskoning. Foto fr S av Åsa Jönsson.

När schaktningen tog sin början inriktades den i första hand på de högre liggande partierna. I det första schaktet (se fig 4) i den nordvästra delen av området, stötte vi på rester av en husgrund med källare. Grunden tillhör den gård som anlades här någon gång under 1800-talet. Schakt nr 2 togs upp något längre åt sydöst. I detta schakt framkom både förhistoriska och historiska lämningar, de sistnämnda i form av (förutom de ovan nämnda två anläggningarna, A1 och A2), två rännor och en stenmursbotten. Att de klassades som sentida lämningar berodde på att de alla innehöll tegel. Gropen, A 2, innehöll dessutom yngre rödgods av sen karaktär, delar av kritpipskaft, glas och järnspik. Mellan lämningarna framkom spridda fynd i form av kritpipedlar och bränt ben. När det gäller rännorna och stenmursbotten

dokumenterades dessa endast genom inmätning. Rännorna, som låg i N- S respektive ÖSÖ-VNV riktning, var 0,25-0,3 meter breda och endast 0,05-0,07 meter djupa. De snittades på ett par ställen, och fyllningen bestod av en något sandig, ganska packad, ljusbrun matjord med tegel i. Inga andra fynd framkom. Stenmursbotten var ca 0,9 meter bred och ca 4 meter lång i Ö-V riktning. I och i anslutning till denna hittades två kritpipdelar.

Schakt nr	Yta m ²	Djup m	Jordart	Lösfynd	Anl. nr
1	45	0,5	matjord		(Recent grund)
2	170	0,3-0,6	matjord	1-3	1-7, 10
3	70	0,3-0,5	matjord	4	8-9, 11-12

Det tredje schaktet togs upp ytterligare en bit sydväst om schakt nr 2. Schaktet togs upp med början i norr mot söder och öster. Den norra delen av schaktet var tomt på anläggningar, en del av ett kritpipsskaft hittades i den nordöstra delen. Längre mot söder framkom två anläggningar, ett stolphål och en grop. Stolphålet som var ca 0,4 m djupt, var stenskott och hade en mörk fyllning. Några meter öster om anläggningarna dök de första benen upp. Eftersom de låg väldigt ytligt, strax under vegetationstäcket, hamnade delar av en skalle i skopan. Efter fortsatt försiktig schaktning och rensning stod det ganska snart klart att benen kom från två begravingar. Den ena låg i sin helhet i schaktets Ö-V längdriktning och den andra stack ut en knapp meter ur den norra schaktväggen.

Den förstnämnda begravingen visade sig bestå av ett människoskelett vilket rensades fram och dokumenterades genom fotografering och avritning (se figur 6). Endast några få delar av huvudet, bit av käkben och några tänder, fanns kvar. Vid rensningen avtecknade sig nedgrävningen tydligt och nedgrävningens kant i väster gick någonstans vid övre halskotorna. Det innebär att hela kroppen i utsträckt läge inte har kunnat få plats utan att kroppen har tryckts ner, huvudet har böjts och hamnat en bit ovanför resten av kroppen.

Efter finrensning plockades benen upp och paketerades för att skickas vidare på osteologisk analys. Ur den andra begravingen plockades endast några ben ut för analys för att konstatera om det var djur eller människa (för resultat se osteologi nedan). I denna nedgrävning verkade benen ligga omrörda. Schaktningarna avbröts därefter eftersom kommunen valde att stoppa exploateringen och därmed undersökningarna p g a att gravar påträffats.

ANALYSRESULTAT

Vedart

Kolprov från fyra anläggningar, A 3, 6, 8 och 10, en grop, en härd och två stolphål, skickades vidare för vedartsanalys. Proven visade sig innehålla trädslagen al, björk, tall och ett förkolnat sädeskorn.

Anl nr/ typ	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat
3/ grop	al, björk, tall	al
6/ härd	björk	
8/ stolphål	björk, tall	björk
10/ stolphål	tall, sädeskorn	sädeskorn

Vedartsanalys gjord av Vedlab, Erik Danielsson.

¹⁴C-analys

Av dessa valdes två ut för ¹⁴C-analys: träkol av björk från A 6 och A 8, en härd respektive ett stolphål. Träkolsprovet från A 6, härden, i den nordvästra delen av schakt 2, gav en datering till äldre bronsålder, 1450- 1120 f Kr kalibrerat med två sigma. Det andra provet från A 8, stolphål, daterades till förromersk järnålder, 770-360 f Kr.

Lab nr	Anl nr/typ	¹⁴ C-ålder	Kal två sigma
Ua-16691	A 6/ härd	3070+65	1450-1120 f Kr
Ua-16692	A8/ stolphål	2390+65	770-360 f Kr

Kalibrering enligt Stuiver, Long och Kraeds 1993.

Osteologi

Den osteologiska analysen av benmaterialet visade att det kom från två individer (C. Arcini 2000). Benen var över lag dåligt bevarade och av huvudet på individ 1 fanns som tidigare nämnts inte så mycket bevarat.

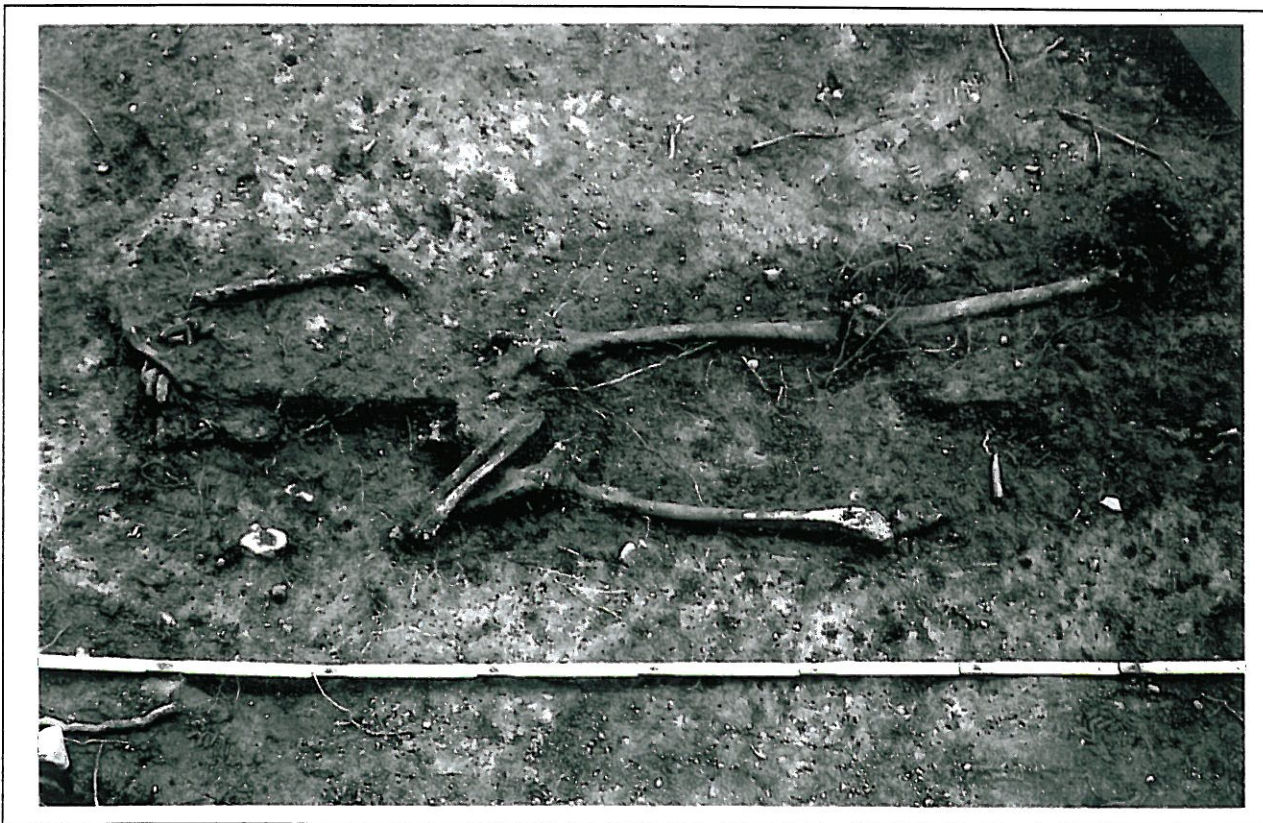

Fig 6. Bilden visar grav och individ 1 i läge, efter framrensning.

Endast några kranietaksfragment, delar av tinningben, höger okben samt en del av höger underkäke var det som fanns kvar.

Eftersom så lite av kraniet fanns kvar och de övre halskotorna saknades gick det inte fastställa om individen hängts eller halshuggits, d v s avrättats på ett sätt som skadat dessa delar. Bäckbenet indikerade däremot att det rörde sig om en man och tänderna talade om att han vid dödstillfället var mellan 20 och 30 år gammal. Med hjälp av lårbenets längd kunde kroppslängden beräknas till ungefärliga 175 cm. Den enda skada som noterades, förutom karies i tänderna, är en fraktur på höger strålben i underarmen. Denna fraktur beräknas ha uppkommit ca ett år före mannens död.

Av individ 2 analyserades endast en del av ett rörben. Individen bedömdes vara en äldre tonåring eller vuxen.

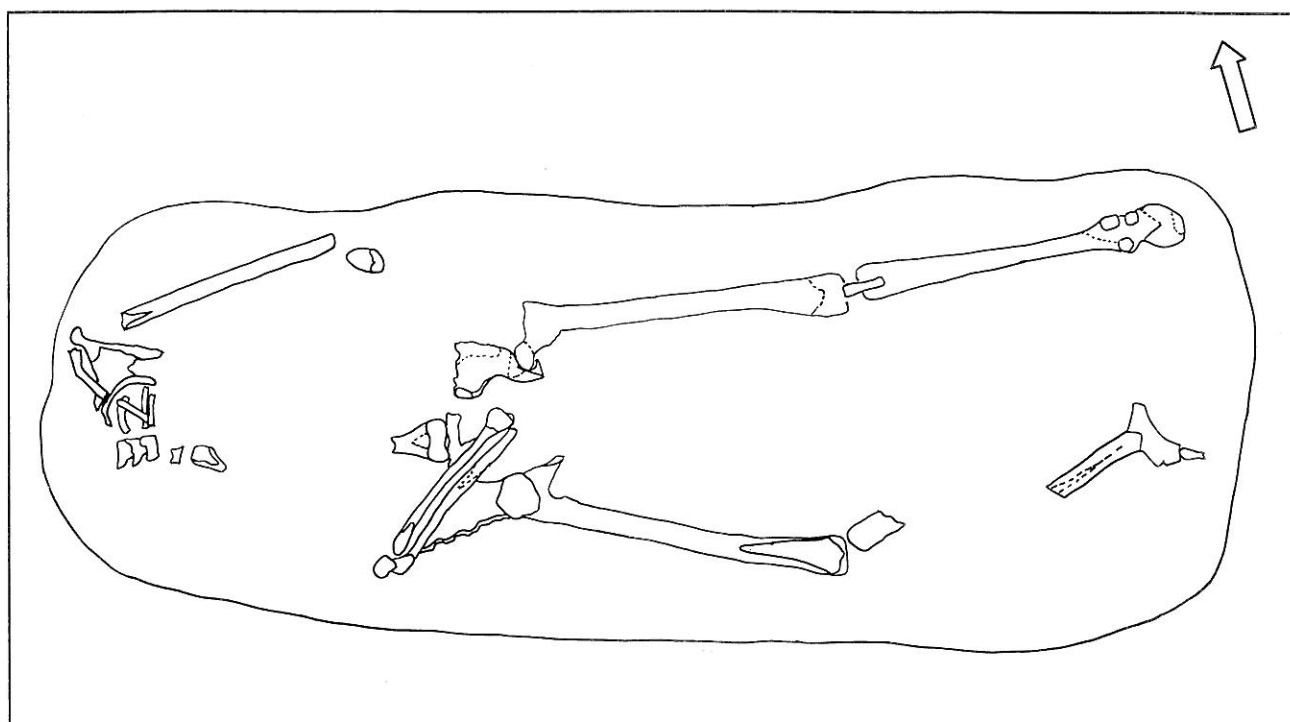

Fig 7. Ritning av grav-individ 1. Skala 1:25

TOLKNING OCH DISKUSSION

Utifrån de framkomna anläggningarna och fynden kan vi sluta oss till att platsen har varit brukad under lång tid för olika ändamål. Precis som man kunde misstänka har här förekommit förhistoriska aktiviteter, det visar en del av anläggningarna och kol 14-dateringarna. Vilka anläggningar som hör till vilka perioder kan vara svårt att avgöra. Härden utgör en säker förhistorisk anläggning medan stolphålen och de fyndlösa groparna är svårare att datera utan analyser. Vad det gäller stolphål kan man inte vara säker ens med hjälp av kol 14- analys eftersom, som ovan nämnts, hålet kan förorenas av omkringliggande kol om stolpen dras upp. Rännorna, de resterande groparna och stenväggens botten är helt säkert historiska lämningar eftersom de alla innehöll tegel. Däremot kan det vara svårt att avgöra om dessa sistnämnda

lämningar stammar från 16-1700-tal eller 18-1900-tal. Bebyggelsen som uppkom på platsen under 1800-talets sista hälft och aktiviteterna kring denna, vilken pågick in på 1900-talets andra hälft, har satt sina spår.

Platsen har också fungerat väl som avrättningsplats. Den ligger högt i terrängen, nära den gamla landsvägen, men låg ändå på behörigt avstånd från bebyggelsen under 1600-1700-talen. Meningen var att folk skulle se och känna till platsen för att bli avskräckta att utföra grova brott. I ena stunden ryste människor inför åsynen av avrättade, dinglande i galgen, för att i nästa stund "underhållas" av skådespelet. Vidskepelsen kring platsen och tingen som användes var utbredd, några droppar blod från en avrättad kunde bota sjukdom och spikar, trä och annat från galgen ansågs också ha övernaturliga egenskaper. L-O Larsson som har studerat domböcker från den här perioden menar att dråp och mord var mycket vanliga men att det ibland dömdes till relativt milda straff för denna typ av förseelser. Å andra sida kunde man bli dömd till döden för hor eller stöld. Ofta omvandlades dock dödsdomarna till andra typer av straff. De vanligaste avrättningsmetoderna var hängning och halshuggning. Andra metoder var bränning på bål, "kvick i jord"=levande begravd, rådbråkning och stegling, där den dömda misshandlades till döds och därefter styckades och sattes upp på stång (stegel). Bödeln eller skarprättaren var oftast en man som själv blivit dömd till döden men benådats på villkor att åta sig bödelssysslan. Bödeln tillsammans med de människor han avrättade sågs som avfallingar från övriga samhället, det innebar att det fanns speciella regler för den här gruppen av människor. De avrättade fick t ex inte begravas i vigd jord utan de grävdes ner utanför kyrkogårdsmuren eller på avrättningsplatserna. Om den omtalade skarprättaren Nils Bock ovan, sägs om hans barn "att man inte förnekade det kristendomen, men att det inte fick lov att döpas förrän efter predikan". Lite upprättelse fick han dock efter sin död, då man för att höja skarprättarens anseende, begravde honom på kyrkogården (L. Larsson 1908, L-O Larsson 1974).

Som tidigare nämnts har inte speciellt många avrättningsplatser undersökts vilket gör den här undersökningen lite unik. Det speciella med den är att vi kunnat belägga att avrättningsplatsen faktiskt legat där de historiska kartorna visat att den skulle ligga. Dessutom överensstämmer uppgifterna i de skriftliga källorna med resultatet av undersökningen: det finns avrättade begravda på avrättningsplatsen (hur många vet vi inte) och som källorna också berättade låg de väldigt ytligt begravda. Av de ovan refererade undersökningarna från andra delar av landet är det bara i Dalarna man har gått ut för att undersöka en avrättningsplats. På samtliga platser har dock begravingar hittats på eller i anslutning till själva avrättningsplatsen.

I Lund har man undersökt mer än 10 000 gravar genom åren, de flesta liggande i vigd jord på de många medeltida kyrkogårdarna i staden (P Carelli, 1995). Ett trettiotal av dessa har dock hittats i helt andra profana sammanhang. Dessa gravar bryter helt med det för tiden rådande enhetliga begravningsmönstret. Vi är alla lika inför döden, ingen undkommer den, men när det gäller den sista viloplatsen rådde således inte samma jämlikhet. Även inne på de medeltida kyrkogårdarna kan man i det arkeologiska materialet klart urskilja en social uppdelning. De döda behandlades här inte lika utom på en punkt: de begravdes alla i vigd jord. Genom att studera de profana gravarnas sammanhang och utformning, har Carelli delat in dem i två grupper utifrån begravningsmotiv, det individuella motivet och det samhällseliga. Det individuella motivet är av rent personlig karaktär som t ex mördare som gömmer sitt offer, en mor som gömmer sitt dödfödda barn eller släktingar som begraver ett självmordsoffer. Det samhällseliga motivet bygger på handlingar begångna av samhället i form av exempelvis

avrättningar. Karakteristiskt för dessa gravar är att individerna inte alltid ligger i öst-väst, de kanske inte har blivit ordentligt begravda och ofta ligger de i konstiga ställningar. Vid ett samhälleligt initiativ kan man förväntas hitta flera begravningar på samma ställe, med viss tid förfluten mellan nedläggningarna, eftersom man förmodligen återanvänt platsen. På sex ställen i Lund har man funnit båda typerna av begravningar och på tre platser begravningar med samhälleligt initiativ. Den ena platsen låg precis utanför stadsmuren väster om staden och gravarna kan dateras till senmedeltid. En annan plats påträffades vid grävningar i Bantorget och gravarna från detta område har daterats till högmedeltid. Det råder delade meningar om de sistnämnda individerna legat på någon okänd institutions kyrkogård eller om de utgör en tillfällig begravningsplats för människor som möjligen blivit avrättade. I kv Gyllenkrok hittades två män, stratigrafiskt daterade till tidigt 1200-tal, som båda fått händer och fötter avhuggna. Männerna kanske har blivit avrättade som en tidig manifestation från en ännu inte fast etablerad kungamakt. Dödsstraff under tidig medeltid var inte vanligt förekommande. Falskmyntning kunde man enligt jylländsk lag bli dömd till döden för.

Vi kan konstatera att genom historien, så har människor inte varit "lika inför döden" förutom det faktum att vi alla måste dö. Inom kyrkogårdar har det arkeologiska materialet visat på social stratifiering utifrån samhällsställning, kön mm. De som hade ändat sitt eget liv eller de som avrättats på ett brott dåtidens samhälle ansåg skulle leda till döden, var dock inte välkomna på kyrkogården, de ansågs orena. Vad som varit ett "dödsdömt" brott, från stöld, hor och tidelag, till mord, skiftar rejält beroende på vilken tid och vilket samhällsklimat man befinner sig i.

Vad för brott mannen på Växjö galgbacke begått vet vi inte. Mästern Nils Bock hade visserligen inte gjort sig besväret att gräva ner honom speciellt djupt, men Bock hade ändå bemödat sig att lägga honom i öst-västlig riktning, med händerna liggande över magen. Kanske var det detta som gjorde att bödeln själv fick sluta sina dagar på kyrkogården?

SAMMANFATTNING

Fornlämning RAÄ 348, avrättningsplats i Växjö stad, har inför planerad byggnation förundersökts för att fastställa om där fanns några lämningar från den tidigare verksamheten, samt i så fall fastställa dess omfattning, karaktär och bevarandegrad. Dessutom var avsikten att klarlägga om det fanns boplatslämningar inom undersökningsområdet. Tre schakt togs upp med hjälp av grävmaskin och efter rensning framkom boplatslämningar i två av schakten. En härd respektive ett stolphål daterades till äldre bronsålder respektive äldre järnålder. I södra schaktet framkom rester av två skelettgravar. De visade sig innehålla rester av två vuxna individer varav den ena konstaterades vara en man. Det andra skelettet stack endast fram i ena schaktkanten och fick ligga kvar på platsen. Eftersom skeletten låg väldigt ytligt och delar saknades (halskotor) kunde dödsorsaken dessvärre inte fastställas för den upptagna individen. Inga fynd framkom som kan kopplas till den förhistoriska boplatsen, däremot hittades bl a

kritpipor och yngre rödgods från 1600-1800-talet. När det gäller stolphålets datering är det inte otänkbart att det kan höra till den historiska perioden, trots den förhistoriska dateringen. Stolphålet skulle då kunna utgöra ett galgstolphål som efter stolpens borttagande "förorenats" med kol från de förhistoriska boplatsslämningarna.

Eftersom undersökningen avbröts enligt uppdragsgivarens direktiv kan den föreliggande förundersökningen inte ligga till grund för en beräkning av en slutundersökning. Vid ev framtida exploatering måste därför en kompletterande förundersökning utföras på platsen

REFERENSER

Tryckta källor

- Ahlkvist, H. 1998. Växjös avrättningsplatser 1650-1840. Växjö?
- Engdahl, K & Gustafsson, P. 1996. Arkeologisk undersökning. 1600-1700-tals skelettgravar i ovigd jord vid Finkmossevägen. *UV-Stockholm, rapport 1996:89*. Stockholm.
- Carelli, P. 1995. "We are not all equal in the face of death. Profane graves in medieval Lund." *Meddelanden från LUHM. N.S., Vol 10 (1993/1994)*: Thirteen essays on medieval artefacts. Red Lars Ersgård.
- Larsson, L-O. 1991. Växjö genom 1000 år. Stockholm.
- ” 1974 .Galgelyckans höjd. *Historia om Småland*. Växjö.
- Larsson, Ludvig. 1908. Skarprättaren i Växjö. *Bilder från fordom, framletade ur arkiven i Växjö*. Stockholm 1908.
- Löfgren, A. 1993. Skåne, Helsingborg, Kv Slottsvången, RAÄ 42, 1993. Arkeologisk förundersökning. *Riksantikvarieämbetet, Byrån för Arkeologiska Undersökningar*.
- Sundelin, G. 1989. Bila, bål och begravning. Arkeologisk undersökning av en avrättningsplats, fornlämning nr 51, St. Skedvi socken, Sätters kommun. *Dalarnas museum arkeologisk rapport 1989:4*.

Otryckta källor

FMR Fornminnesregistret.

Kopior av häradskartor från 1600-talet och stadskartor ur Smålands museums arkiv. För övriga kartor se ovan Ahlkvist samt L-O Larsson, 1974.

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr	220-559-00
Smålands museums dnr	110-81/00
Tidpunkt för fältarbete	3-11/7 2000
Uppdragsgivare	Växjö kommun
Ansvarig institution	Smålands museum
Projektledare	Britta Kihlstedt
Övrig personal	Lena Wilander, Åsa Jönsson
Län	Kronobergs
Kommun	Växjö
Socken	Växjö
Ekonomiska kartan	5E 1h Växjö
Fastighetsbeteckning	Lyckans höjd nr 2
Typ av ärende	Husbyggnation
Typ av undersökning	Förundersökning
Koordinatsystem	RT 90, 2,5 gon W
Koordinater	X 6307503 Y 1439913

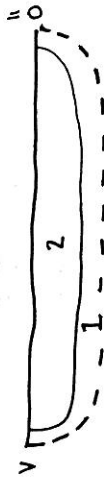
Dokumentationshandlingar förvaras i Smålands museums kulturmiljöavdelnings arkiv.

Anl nr	Lager 1	Lager 2	kolprov	Tolkning	längd/bredd
1	Ljusbrun till gulbrun siltig sand	Mörkt svarbrun, siltig, mkt humös siltig sand m inslag av kol, sot och tegel. Porös	☐	grop (rec)	0,90 m diam
2	Ljust gulbeige, siltig något grusig sand	Mörk gråbrun, siltig mkt humös sand m inslag av sot kol och tegel. Porös	☐	grop (rec)	1,0 m diam
3	Ljusbeige till gulbeige siltig sand	Gråbrun, ngt flammig humös siltig sand m litet inslag av kol och sot	☒	grop	0,65 m diam
4	Ljust gulbeige siltig sand	Gråbrun solig, siltig sand. Mest sot i ytan	☒	stolphål?	0,30 m diam
5	Ljust gulbeige siltig sand	Mörkbrun siltig sand. Mycket störd av djurgångar. UTGÄR!	☒	UTGÄR	
6	Ljust gulbeige siltig sand	Sotsvart siltig sand. Kompakt under o mellan stenarna. Mkt skörbr sten o sot. Lite kol	☒	hård/kokgrop	1,0 x 0,90 m
7			☐	UTGÄR	
8	Ljust gulbeige siltig sand	Mörkt gråbrun, kompakt siltig sand. Ej mkt sot och kol	☒	stolphål	0,82 x 0,70 m
9	Ljust gulbeige siltig sand	Mörkbrun siltig sand. Ej skarpa kanter men ngt porös	☐	grop?	0,80 x 0,70 m
10	Ljusbeige siltig ngt grusig sand	Ljust gråbrun ngt humös siltig sand med inslag av kol och lite sot	☐	stolphål	0,65 m diam

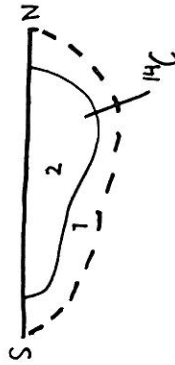
A1

A2

A3

A4

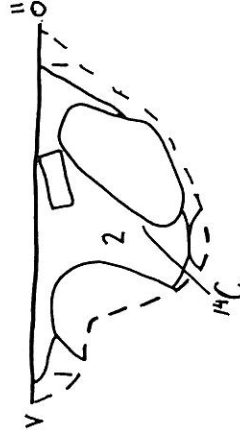
A5 (utgär)

A6

A8

A9

A10

